

Epifanía Uveda de Robledo
Alejandro Vaccaro

SENYOR BORGES

*30 Yıllık Emektarının Gözünden
J.L. Borges*

CAN
YAŞAM

Epifanía Uveda de Robledo
Alejandro Vaccaro

SENYOR BORGES

30 Yıllık Emektarının Gözünden

J.L. Borges

Can Yayınları: 1757
Yaşam: 119

© *El Señor Borges*, Alejandro Vaccaro
© Alejandro Vaccaro / Guillermo Schavelzon & Asoc., Agencia Literaria
info@schavelzon.com
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2006

1. basım: Ağustos 2008

Yayına Hazırlayan: Pınar Savaş

Kapaktaki Fotoğraf: Jesse A. Fernandez

Kapak ve Kitap Tasarımı: Erkal Yavi
Dizgi: Hayriye Kaymaz
Düzelti: S. Asaf Taneri

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Şefik Matbaası
ISBN 978-975-07-0971-5

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĐITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Epifanía Uveda de Robledo
Alejandro Vaccaro

SENYOR BORGES

30 Yıllık Emektarının Gözünden

J.L. Borges

İspanyolca aslından çeviren
AYLİN DEMİRHAN

CAN YAYINLARI

Alejandro Vaccaro, 1951'de Buenos Aires'te doğdu. Uzun yıllar boyunca Jorge Luis Borges'in yaşamını ve yapıtlarını inceledi. Gerek Arjantin'deki, gerek dünyanın çeşitli ülkelerindeki dergi ve gazetelerde Borges'le ilgili yazıları yayımlandı, birçok ülkedeki üniversitelerde Borges üstüne konferanslar verdi. Borges'in çıkardığı *Proa* dergisinde editör olarak çalıştı. Yapıtları arasında, *Senyor Borges'in yanı sıra Georgie, 1899-1930: Jorge Luis Borges'in Yaşamı* ve *Borges: Yaşamı ve Edebiyatı* sayılabilir. Vaccaro halen Buenos Aires Borges Vakfı'nın başkanlığını yapmaktadır.

Epifanía Uveda de Robledo, 1922'de Arjantin'in kuzeydoğusundaki Corrientes'te doğdu. 1940'ların sonlarına doğru Buenos Aires'e çalışmaya gitti. 1950'lerin ortalarında Borges'lerin evinde çalışmaya başladı. Önceleri Borges'in annesi Leonor Acevedo'ya baktı, daha sonra Borges'in görme yetisi azalmaya başladığında Jorge Luis Borges'le daha yakından ilgilendi. Borges'in "Fanny" dediği Epifanía, otuz yıldan fazla bir zaman yazarla yetmiş metrekareslik daireyi paylaştı, onun özel yaşamının en yakın tanığı oldu. Borges'in María Kodama'yla evlenmesinden sonra ikinci plana düştü, yazarın ölümünden sonra da kendini kapının önünde buldu. Fanny halen Buenos Aires'te yaşıyor ve Borges'in yakın dostlarından destek görüyor.

Aylin Demirhan, 1980'de İstanbul'da doğdu. Lise öğrenimini Rotary değişim öğrencisi olarak Meksika'da, Colegio Americano de Puebla'da tamamladıktan sonra University of Virginia İspanyol Filolojisi ve ekonomi bölümlerinden mezun oldu. Yüksek lisansını İspanya'da Universidad Complutense de Madrid'de İspanyolca öğretmenliği üzerine yaptı. Öğretmenliğe Özel İstanbul Çevre Okulları'nda başlayan Aylin Demirhan, halen VKV Koç Okulları'nda öğretmenlik yapmaktadır. *Senyor Borges* ilk çevirisidir.

*Yüreğimin candan yoldaşları
Tati'ye, Vi'ye ve Juanva'ya*

İÇİNDEKİLER

Giriş	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
Kısa Bir Hikâye.....	13
İKİNCİ BÖLÜM	
Beppo	19
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Gündelik Hayat	25
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Borges ve Ödüller	35
BEŞİNCİ BÖLÜM	
Gereksiz Bir Evlilik	43
ALTINCI BÖLÜM	
Anne! Anne!	53
YEDİNCİ BÖLÜM	
“Affederseniz Tekrar Hırsızlık Yaparlar”	61
SEKİZİNCİ BÖLÜM	
Senyor Borges’in Gezintileri.....	67
DOKUZUNCU BÖLÜM	
“Fanny, Âşık Oldum”	75
ONUNCU BÖLÜM	
“Her Şey Bu Sarı Tenliye Kalacak”	81
ON BİRİNCİ BÖLÜM	
Dostluk.....	97
ON İKİNCİ BÖLÜM	
Borges: Öteki, Kendisi	113

GİRİŞ

Epifanía Uveda de Robledo, Fanny, on yıldır Buenos Aires'in merkezinden birkaç dakika uzaklıktaki kalabalık La Boca Mahallesi'nde, mütevazı, ama geniş ve rahat bir evde yaşıyor.

Bu ev ayrıca Boca Juniors Spor Kulübü'nün en büyük politik hareketlerinden biri olan Azul y Oro¹ Derneği'nin Merkez Bürosu'na da ev sahipliği yapıyor. Bu renkli ve bir o kadar da sakin mekânda, kulübün şerefli anlarının resimleri, tüm zamanların en önemli Arjantinli yazarının ünlü portresiyle yan yana. Aynı zamanda, doğal boyutundan biraz daha büyük bronz bir heykel, derneğin yönetim kurulu toplantılarının başkanlığını yapıyor, ama üyelerinin birçoğu, yazarın benzersiz simasının takdir edilecek şekilde yansıtıldığı bu heykelin, Borges'in kendisini bile etkilediğini unutuyorlar. Borges, "Ört şunu lütfen Fanny," diye rica edermiş Maipú Sokağı'ndaki evinin salonunda, onu hediye olarak aldığı yerde. Yıllar sonra bir merhamet gösterisi olarak, heykeli satması için Fanny'nin tek kızı Stella'nın ellerine vermiş, ama ana-kız hâlâ heykele hürmet etmeye devam ediyorlar ve ekonomik sıkıntılarına rağmen Borges hâlâ onlarla yaşıyor.

Seksenini aşmış Corrientesli sert ve sevecen Fanny'nin deyişiyle, "Senyor Borges" öleli on beş yıldan çok oluyor. Fanny sıcak, sessiz bir insan ve kalabalık toplantılardan nefret ediyor. İnsanlarla ilişkileri neredeyse içli dışlı. Boşuna Borgeslerle otuz yıldan fazla yaşamamış. Hayatı gösterişsiz bir biçimde geçiyor, çünkü bu, varoluşunun merkezi. Derinlerde hâlâ yirminci yüzyılın en parlak ve en seçkin kişiliklerinden birinin "sadık hizmetçisi" olduğunu anlayabilmiş değil. Sabahları onu uyardırmak, kahvaltısını hazırlamak, giyinmesine yardım etmek, körlüğün güçsüzleştirdiği bu iyi görünümlü adamın tüm ihtiyaçlarına sezgileriyle karşılık vermek, çevresine görünmez olduğu bir olağanlıkla donatmış Fanny'yi.

Asla bir sayfa bile Borges okumadığına ve buna hiç de ihtiyaç duymadığına yemin ediyor. Ellili yılların ortalarında, Bayan Leonor Acevedo de Borges ve oğlu Jorge Luis'e yardım etmek için işe alınmış ve ölüm onları ayırınca dek gözünü bile kırpmadan çalışmış. İçinde ne kinden bir iz var ne de basit tepkilerden haz almayı biliyor. Kaderin Senyor Borges'le yollarını çakıştırmış olmasına minnettar.

.....
¹ Boca Juniors'un renkleri: mavi, sarı. (Y.N.)

Artık uzun zamandır sık sık görüşüyoruz ve, başlangıçta oturup bu konudan konuşmaya isteksiz olsak da, bir gün ayrıntıları birlikte hatırlayıp biriktirme, anektodları birbirine ekleme, gelecek nesillere farklı bir Borges hayali bırakma mücadelesine koyulduk, çünkü Borges'in içinde, Emir Rodriguez Monegal'in tarifindeki gibi, bir "edebiyat adamı"nın ötesinde, ahlak değerlerinin altüst olduğu bir zamanda, sözü pek edilmeyen etik, sadelik, dürüstlük ve cömertlik vardı.

Borges'i, annesi dışında hiç kimse Fanny kadar tanıyamamıştır. Kimse sevinçleri, üzüntüleri, kutlamaları, reddedilmeleri, övgüleriyle yıllar ve yıllarca aynı çatı altında birlikte yaşadığı birine kendini gerçekte olduğundan farklı gösteremez. Borgeslerin iniş-çıkışlarının sessiz tanığı Fanny artık konuşmaya başladı. İhtiyacımız olan şey bolca sabır ve ilişkimizin şu temel dayanak noktasına saygıydı: Fanny istediğinde konuşur, istediğinde susar. Bu yüzden benim görevim çok basitti. Hiç soru sorulmadı, dolayısıyla cevap da verilmedi.

Son yirmi yılımı Jorge Luis Borges'in hayatını ve eserlerini tutkuyla incelemeye adanmış, bu uğraşıma minnet duyuyorum. Bu işi yaparken birçok belgeden yararlandım: eski zamanlardan kalma bir elyazması, mektuplaşmalar, metinler, kitaplar, bir fikir veya bir söz. Onu sıklıkla ziyaret edenlerin, ona eşlik edenlerin ya da sadece hayatı daha katlanılabilir kılmak adına ona hizmet edenlerin bir sözü. Ben Borges'i şahsen tanımadım, bu yüzden de, her ne kadar kendi ışıklarıyla parlasalar da, Borges'in etkisini göz ardı etmeyen bazı insanlar gibi ona yakın olmaktan kaynaklanan göz kamaşması şikâyetlerim yok. *Senyor Borges*, bütün kitaplar gibi, önceden düşünülmüş bir projenin ürünüdür. Ama bir proje her zaman beklendiği şekilde tamamlanamaz. Bu durumda sanırım, Epifanía Uveda'nın hatıralar bavulunun yeniden açılması olarak başlayan şey, sayfalar yazıldıkça, hem anıların hem de biyografik içeriğin; betimlenen eylemlerin ve durumlarının tamamının ve her birinin güçlü desteğinin bileşimine dönüştü.

Çapakları ayıklamak için çok çalışmak gerekti. Çünkü Fanny'nin olayları anlatırken kullandığı sistematik bir sıra, gidişatında bir planlama yok ve birçok kereler kendini tekrarlıyor. Ama her zaman aynı şekilde tekrarlıyor, aynı olayı farklı fırsatlarda anlatmasına rağmen öyküsü değişmiyor. Bu da Fanny'nin yalan söylemediğinin, doğrusunu, tabii ki kendi doğrusunu konuştuğunun açık bir göstergesi. Gerçek onun kalbinde yuva kurmuş, çünkü ne zaman "Senyor Borges"inden söz etse hüzünleniyor.

Uzun yıllar boyunca onun üzücü bir olayı hatırladığında pişman olduğuna, mutlu hatıralara gülümsediğine, boşluğa bakarken gözlerinin ışıldadığına, elini kolunu hareket ettirerek konuştuğuna ve başını ellerinin arasına alıp ağladığına tanık oldum. Ama asla, asla bir başkasına sövdüğünü duymadım. Söz konusu olan ona alenen zarar vermiş biri olsa bile.

O, yaşam biçimi ve sadeliğiyle kendisinin en iyi tanığı. Söylediği her şey kayda alındı ve sözleri Borges'i yalansız dolansız, art niyetsiz, gerçekten sevmiş olanların hafızasında yankılanacak. Bugün bile, kitabın son düzeltmelerini yaparken onunlaydım. Ona, "Fanny, kitabın basımı yaklaşıyor ve birileri çok kızacaklar," dedim. "Hayır," dedi, "çünkü ben her zaman gerçekleri söylerim ve kimse de buna kızamaz."

Birinci Bölüm

Kısa Bir Hikâye

*“Şansına Norah geri dönmüştü ve Georgie burada değil (şu anda Kudüs’te),
bu nedenle Fanny bana çok iyi bakıyor. [...] Fanny ve Stella sana çok selam söylüyorlar
ve seni her an özlediklerini ekliyorlar.”*

Leonor Acevedo de Borges’ten Esther Haedo de Amorín’e mektup,
2 Mayıs 1969

1920'li yıllarda Arjantinliler için alışlagelmiş bir olay yaşanıyordu. Ülke, refah içinde olmasına rağmen, itibarını yitiriyordu. Birinci Centenario¹ ışıldamaya başladığında, seksen neslinin ulusu harekete geçirme çabaları meyvelerini vermiş, *belle époque*² Buenos Aires sokaklarında yayılmaya yüz tutmuştu. Ama her zamanki krizlerden biri daha yavaş yavaş kendini belli etmeye başladı. Fakirlik taşradan büyük şehirlere doğru yayılırken, dünya yüzünü bu ülkede gören çocuklar besinden, eğitimden ve belki de en kötüsü, bir gelecekte yoksun kalmaya doğru ilerliyorlardı.

Epifanía Uveda 7 Nisan 1922'de, Corrientes Eyaleti'ndeki General Paz kentinin dışında küçük bir yer olan Colonia Romero'da doğmuş. Annesi, doğumundan birkaç gün sonra onu Soto ailesine vermiş. Babasını da tanımadığı gibi, kardeşlerinden veya akrabalarından da hiç haber almamış. Juana Isabel Soto ona annelik, Isabel, Evaristo ve Heriberto da kardeşlik etmişler. İlk adı, veya takma adı, kökünü yerel dil olan Guaraní'den alan Tahania olmuş.

Büyüdüğü yerde her yer tarlaymış. Colonia'da yaşayacak bir yer edinme olanaklarına sahip olmayan insanlara konaklama imkânı veriliyor ve orada toprağın yardımıyla aileler yavaş yavaş hayatta kalmalarına yarayacak asgari desteği sağlamaya başlıyorlarmış. "Köyde bizi küçükken götürdükleri bir sınıf ya da bir oda vardı, orada bir öğretmen bize okumayı öğretirdi. Her akşam tarladan dönen adamları görürdük ve gece inmeden çiftliğimize dönerdik."

Fanny on yaşına kadar okula gitmiş. Ama öğreneceğini öğrendikten sonra Colonia'nın imece usulu yapılan ve toplumsal işlerinde daha yararlı olmaya başlamış. Önce ev işleri sonra da tarla. "Hayatımız çok basitti, o zamanlar şimdiki şeyler yoktu. Ne radyo vardı, ne gazete, ne televizyon. Para da yoktu, yediğimiz her şey tarladan geliyordu zaten."

On dört yaşında General Pazlı bir ailenin evinde hizmetçi olarak çalışmaya başlamış, ama onu evlat edinen annesiyle sıkı bağlarını korumaya devam etmiş. "İkimiz yalnız yaşıyorduk. O zamanlar üvey kardeşlerimden biri ölmüştü ve diğeri de bir

¹ Arjantin'in 1810 yılında bağımsızlığını kazanmasının yüzüncü yılı onuruna yapılan kutlamalara verilen ad. Yüzyıl anlamına gelir. 1910 yılında bağımsızlığının yüzüncü yılını kutladığı sıralarda, Arjantin varlıklı bir ülke olmaktan ekonomik ve siyasi çalkantılara gebe bir ülke olmaya doğru gidiyordu. (Y.N.)

² (Fr.) Belle époque, Avrupa tarihinde 19. yüzyıl sonlarıyla I. Dünya Savaşı arasındaki dönemdir. Avrupa'nın büyük devletleri arasında barışın egemen olduğu, yeni teknolojilerin insanların yaşamını kolaylaştırdığı, sanat ve kültür dünyasında modernizmin etkisiyle yeni sanat biçimlerinin boy attığı, sanat, edebiyat, tasarım ve moda alanlarında yepyeni akımların geliştiği bu "altın çağ"a "belle époque" adı verilmiştir. (Y.N.)

arrocera¹ ile kaçmıştı, o zamanlar öyle derlerdi.”

Yirmi üç yaşında, bir akrabası olan María Escarlón’la birlikte Buenos Aires’e taşınmışlar. Paraná’dan gemiyle geçiş ve büyük şehrin limanının çarpıcı manzarası onu çok etkilemiş. “Ölmek istedim, benim için başka bir dünyaydı, görmeye alıştığımın çok dışında bir şey.” Birkaç hafta sonra Aberastain Oro çiftinin evinde çalışmaya başlamış. Yalnız yaşayan bir çiftmiş, adam mimar, kadınsa piyano öğretmeniymiş. Bayan Aberastain Oro çok kaprisliymiş ve birçok kereler pazar günleri çıkmasını yasaklayıp onu tüm evin süpürgeliklerini temizlemekle cezalandırmış.

“O yıllarla ilgili çok kötü anılarım var. Ben çok gençtim ve Buenos Aires’e daha yeni gelmiştim. Taşradan, hele de benim gibi köyden gelen biri üzerinde değişim çok güçlü bir etki yaratıyordu. O zamanlar biz kızlar kendimizi korumayı bilmiyorduk. Bize yatacak yer ve yemek veriyorlardı, ne dışarı çıkabiliyorduk ne de tatile. Aberastain Oroların hanımı çok üstüme gelirdi, beni cezalandırmak için her şeyi bahane ederdi.”

1940’lı yılların ortalarında sonradan kocası olacak kişiyle tanışmış: Raúl Virgilio Robledo. La Boca Mahallesi’nde bir salonda yapılan dansa tanışmışlar. María Escarlón annesiyle birlikte Fanny’nin çalıştığı eve gidip onu dansa götürmüş. Bu şekilde patronu Fanny’nin dışarı çıkmasına izin vermek zorunda kalmış. “Eşim çok sevimli, çok da çalışkan bir çocuktu. Tanıştığımız gece beni dansa kaldırdı, ben de ona dans etmeyi bilmediğimi ve sevmediğimi söyledim. Ama o bana, ‘Gelin, ben size öğretilim,’ dedi. Teyzem de kalkmam için beni itekleyip duruyordu, sonunda kalktım. Kısa bir süre sonra evlendik. Ben otuzlarımdaydım. Kocam denizciydi, sonra da limanda çalışmaya başladı. Birkaç yıllık evlilikten sonra tek kızımız Stella doğdu.”

Hamilelik dönemi Fanny için çok zor olmuş. Patronunun evinden ayrılıp Maipú Sokağı’nda, yaşlı bir hanım, oğlu ve bir hizmetçinin yaşadığı bir apartman dairesinde gündelikli bir iş bulmak zorunda kalmış. Hizmetçi emekli olduğunda Fanny’ye onun yerini almasını teklif etmişler. Fanny emin olamamış, ama sonunda teklifi kabul etmiş: “Borgeslerde çalışan kadın, Amalia Negrette, çok yaşlanmıştı ve emekliye ayrılması gerekiyordu. O zaman Bayan Leonor bana onun yerine geçmemi teklif etti. Stella’nın doğumunun üzerinden çok az zaman geçmişti ve ben kabul etmekte çok tereddüt ettim. Yaşlı hizmetçileri bana, ‘Kabul etmen gerek, kızın için kabul etmelisin, çünkü onu kimseye bırakamazsın,’ dedi. Onun çok kötü bir tecrübesi olmuş. Gebe kalmış ve kimse anlamasın diye saklamış, sonra da çocuk doğunca büyütmesi için başka bir aileye vermek zorunda kalmış. Ben orada kızımınla birlikte yaşayabilecektim, o yüzden de kabul ettim.”

Başlangıçta çok zor olmuş. Mutfak ve servis odası arasında, hayatını temsil eden o küçük mekâna alışmak Fanny’nin çok zoruna gitmiş. Bir yandan da bu yeni dün-

¹ Pirinç tarlasında çalışan bir kadın anlamında. (Y.N.)

yanın beraberinde getirdiği yenilikler: “Ben Bayan Leonor’ la çalışmaya başladığımda saçlarım çok uzundu ve iki yandan örerdim. İlk istedikleri örgülerimi kesmem oldu. Hanımefendi’ye göre örgülerimi yaparken veya saçımı tararken zaman kaybederdim. Tabii ki zamanla alışmaya başladım ve sonra işimden zevk almayı öğrendim. Orayı evim, Borgesleri de ailemin bir parçası olarak görüyordum.

Fanny ile Borges Maipú Sokağı’ndaki evde, 1980’lerin başları.

Tabii ki çok farklı bir hayat şekliydi, ama ben seviyordum ve kısa zamanda iyi geçinmeye başladık. Ben yapım gereği kimseyi rahatsız etmeyi sevmem, danslara da gitmem ve kapımın ardında olan bitenle hiç ilgilenmem. Burada da uzun yıllardır yaşıyorum, ama hiçbir şeyden haberim yok.

“Söylediğim gibi, Stella’nın yanımda olması benim için çok önemliydi. Önce onu José C. Paz’da bir okula gönderdik, sonra da Juncal Sokağı’na, daha yakın bir yerde okuması için onu yanuma aldım, galiba adı Beruti’ydi. Böylece her gün birbirimizi görebildik, çünkü birlikte yaşıyorduk. Şansıma, okulu orada bitirebildi.”

Fanny çok genç yaşta dul kalmış. Eşi kalbinden rahatsızmış ve 1973’ün Eylül ayında, elli iki yaşında vefat etmiş. “İyi kötü günlerimiz oldu, her ilişkideki gibi, ama hayat bizim için çok zalim ve çok zordu. Hayatımdaki tek erkek odur. Ailesi Rosario-luydu ve hepsiyle de aramız çok iyiydi.”

Kızının yetişmesiyle Borgeslerin her gün daha fazla ihtiyaç duyduğu ilgi arasında aylar yılları kovalamış. Zaman geçip giderken bağımsız bir kişisel gelecek planlamak için fırsat bulamamış denilebilir. “Bayan Leonor yaşlanmaya başlayınca daha çok ilgiye ihtiyaç duyuyordu. Sadece bir ya da iki defa izne çıkıp tatil yapabildim, çünkü hanımefendi yalnız kalamıyordu. Her yıl benden gitmememi, kalıp ona bakmamı istiyordu, benim olmadığım günlerde Norah’nun evine gitmek zorunda kalacaktı. Ben beyefendinin seyahate çıkmasından faydalanmaya çalışıyordum, bazen onun yokluğunda ben de birkaç gün gidebiliyordum.”

Fanny, tüm yokluklara rağmen hep sevgi vermiş ve sevgi görmüş. Ellili yılların başlarından itibaren hayatı Buenos Aires'in merkezinde, yetmiş metrekaarelik bir dairede, çok özel iki kişiliğin iniş-çıkışlarını paylaşarak geçmiş: Jorge Luis Borges ve annesi Leonor Acevedo. Bu rüya Borges'in ölümüyle son bulmuş. İşte o zaman Fanny, sokakta beş parasız ve kara gün dostu bir avuç arkadaşıyla kalakalmış. "Özgürlüğün gerçek anlamını, şimdiki evimde yaşamaya başladığımda anladım, çünkü o ana kadar hep çalıştığım yerlerde yaşamıştım ve oralarda özgürlük sınırlıydı, çok az şeye indirgenmişti. Şimdi içimdeki huzur, sakin bir hayat yaşamamı sağlıyor."

Yüzünde, sözünü ettiği o sükûnetin izleri var. Birçok insanın duymak için can atacağı, birçoğunun da söylememesi için para dökeceği birçok şey bildiğinin farkında. Ama Senyor Borges'e ve onun ifade ettiği şeylere olan saygısını yitirmemiş. "Bir defasında beni bir dergiden görmeye geldiler ve beyefendinin Cenevre'deki mezarına götürüp orada resimlerimi çekmek için bana para ve tüm masrafları karşılama teklifinde bulundular. Sizce ben bunu kabul edebilir miydim? Paraya ihtiyacım vardı, ama kendimi böyle şeyler için satmaya niyetim yoktu. Ama Recoleta'ya Bayan Leonor'un, Bayan Norah'nın, sevdiğim insanların mezarlarını görmeye gitmeyi çok istedim. Bir gün Senyor Borges de orada olacak, buna eminim."

Fanny'nin torunları, torunlarının da çocukları var. Her gün Borges'in iyi arkadaşı olan ve hayatını, sağlığını merak eden birçok insandan telefon alıyor, ziyaretine geliyorlar; her biri ona ellerinden geldiğince yardım ediyorlar, tüm bunlar sadece saygıdeğer davranışların neticesi olabilir.

Şimdi Fanny, popüler olduğunu bilen gazeteciler ve medya mensupları tarafından da aranıyor, hem hayatına damgasını vuran alçakgönüllülüğün izlerini kendi gözleriyle görmek istiyorlar; hem de cümlelerinde ve anılarında yazarın gizlerini ortaya çıkartacak bir ipucu bulabilmeyi arzulayan okurların ve metin yorumcularının gözdesi olduğunu biliyorlar, Ama o neyi söyleyip neyi söylememesi gerektiğini biliyor, patavatsız sorulara alternatif cevaplar veriyor ve kendinden bahsederken çok doğal davranıyor: "Az önce uzanmıştım. Düştüğüm yer yatınca çok acıyor, doğum günümünden sonra, size anlatmıştım, Manuel ve Stella beni kaldırmak zorunda kaldılar. Bu acı kaldı, yatıp kalkarken acıyor. Ama ne yapalım. Katlanmak zorundayım, değil mi?"

İkinci Bölüm
Beppo

*“Beyaz, yalnız kedi, aynadaki ışıklı hilalde kendine bakar,
ama evde daha önce hiç görmediği o beyazlığın ve
o altın rengi gözlerin kendine ait olduğunu bilemez.”*

J.L. Borges, “Beppo”, *La Cifra* (Şifre), Buenos Aires, 1981

Fanny masayı düzeltmiş, odanın içinde koşuşturuyor. Her zamanki gibi, yanıma oturup anıların berraklaşip akabilmeleri için çapakları ayıklamaya başlamasına daha çok var. Acelemiz yok. Kızı Stella daha iyi konuşuyor ve her defasında, sonradan Fanny'nin devralıp devam edebileceği bir hikâyeye giriyor. Suyun akışına karşı koyan, ama bir kez bırakınca da fıskırmaya başlayan musluklar gibi. Bana bakıyor ve gülümsüyor. Yüzünde ve hareketlerinde minnetle parıldayan bir memnuniyet var.

"Ben babamla yaşıyordum," diyor Stella. "Daha doğrusu beni paylaşıyorlardı, ama o zamanlar ben aslında babamla olmayı tercih ediyordum, çünkü küçükken olamamıştım. Evlenip ayrılmıştım ve oğlum Manuel doğmuştu. O zamanlar dört yaşlarındaydı. Bir arkadaşımın mobilya mağazasına gitmiştim. Orada bana kediyi hediye ettiler. Kediciğe bayıldım, minicik bir ponpon gibiydi ve annesi de beyazdı. Sadece tüyleri daha uzundu ve bir gözü mavi, diğeri yeşildi. Çok güzeldi. Böylece kediyle birlikte Maipú Sokağı'ndaki eve vardım. Ona "Pepo" adını verdim, çünkü o yıllarda adı Rinaldi olan bir futbolcu çok hoşuma gidiyordu ve ona, "la Pepona" diyorlardı."

Kör bir adamın evinde bir kedinin varlığı, hayvanın fazladan hareketleri, körlüğün daimi karanlığında yolunu bulmaya çalışan birinin düzenini bozacağından pek de hoş olamaz

"Başlangıçta hoşuna gitmedi, ama zamanla birbirlerini biraz daha tanıyınca Pepo'yla arkadaş oldular ve ona 'Beppo' demeye başladı."

Borges için, yine her şey edebiyattır. Pepo ona hiçbir şey ifade etmiyordu. Ancak Beppo, ona doğrudan doğruya Lord Byron'ı hatırlatıyordu. Daha da iyisi, arkadaşı Mujica Láinez'in muhteşem *Bomarzo* romanında, yeşil Mugello Vadisi'nde kurban ederek ölümsüzleştirdiği Bomarzo Dükü'nün uşağını: "Beppo leoparın sahibi olan delikanlıydı, mavi giyinmişti, dönüp beni izlemeye başladı, hayvanı bir zircirle tutuyordu..." Şimdi bu yeni ses kulaklarında sakın bir müziğe dönüşmüştü.

"Zamanla kedinin varlığına alıştı ve sonunda çok çok iyi arkadaş oldular," diyor Fanny. "Beyefendi otururken kedi onun yanına gider, ayaklarının dibinde kıvrılırdı. Hatta La Ciudad adlı kitapçada beyefendi bir koltukta oturmuş, yerde ayaklarının yanında da Beppo'nun durduğu bir tablo vardı." Fanny, Julie Mendez Ezcurra'nın o resminin dünyayı dolaştığını ve gezegenin tüm kültürel köşelerinde poster olarak satıldığını gözardı ediyor.

"Bayan Leonor, Senyor Borges'in daha çok köpek sevdiğini söylerdi, ama o Beppo'yla çok yakınlaştı. Gazeteciler bir haber yapmak veya resim çekmek için geldikle-

Fanny, Beppo ile, Maipú Sokağı'ndaki evde, 1970'lerin ortaları.

rinde onlara hep, "Sakin Beppo'nun yerine oturmayın," derdi. Kedi çok yaramazdı, birkaç kere onu ziyaretçilerin çantalarının içinde bulduk, hep içlerine girirdi."

Fanny konuşurken La Boca'daki evinin kedileri onu izliyorlar, yanına uzanıyorlar ve sanki bu hikâyeyi binlerce kez dinlemiş ve sonunu bilirmiş ya da tahmin edermiş gibi keyifsiz ve sıkılmış bakınıyorlar. Sahibelerinin sesi onları sakinleştiriyor, biliyorlar ki bir barınakları var, hiçbir karşılık vermeden su içip mama yiyecekler, okşanacaklar.

"O kedi çok acı çekti. Bir gün Senyor Borges ve María seyahatten dönmüşlerdi. Zili çaldılar, ben de kapıyı açtım. Kedi, vefat etmiş olan hanımefendinin yatağında yatıyordu. Beyefendinin geldiğini görünce kalkıp koştu, onun da, Maria'nın da bacaklarının arasından geçip bir mobilyaya çarparak derisini yüzdü. Üç tane de ameliyat geçirdi ve sonunda çok genç öldü. Çok tüylüydü, ken-

dini yalar, tüylerini yutardı. Bayan Pinky¹ o zamanlar bana çok yardım etti. Onu M.A.P.A.'ya² götürmüştük, döndüğümüze beyefendi oturmuş, kedinin ameliyatının bitmiş olmasından memnun, bekliyordu. İkinci ameliyat da iyi geçti, ama üçüncüye artık dayanamadı."

Bu üç sayısı Borges'in hayatına yabancı değil. Milli Kütüphane'nin yöneticisiydi, kör kaldı ve "Poema de los dones" (Hünerlerin Şiiri) adlı şiiri yazarak kendisiyle aynı kaderi paylaşan Paul Groussac'a gönderme yaptı; "kitaplar ve gece." Yıllar sonra Borges, José Mármol'un da aynı deneyimden geçtiğini öğrenince yineledi: "İki tesadüftür, üç ise teyit." Borges için kader acımasızdı.

"Kedinin öldüğü günü asla unutamam. Geceydi, ben mutfakta onu iyice sarmıştım, ama zavallıcık acıdan miyavlayıp duruyordu. Birden beyefendi içeri girdi ve bana 'Fanny, Fanny...' dedi. 'Ne oldu efendim?' diye sordum. 'İki kadın beni öldür

¹ Arjantin televizyonu yayıncısı ve animatörü. (Ç.N.)

² Arjantin Hayvanları Koruma Hareketi (Movimiento Argentino de Protección al Animal). (Ç.N.)

Epifanía Uveda de Robledo
Alejandro Vaccaro

SENYOR BORGES

20. yüzyılın en büyük yazarlarından Jorge Luis Borges, yapıtlarının bir tekini bile okumamış bir kadının, yaşamının en bilinmedik yanlarını anlatan kitabının eleştirilenlerce övgüyle karşılandığını duysaydı, herhalde çok gülerdi. Borges'e 30 yıldan fazla bir zaman hizmet etmiş, 70 metreka-relik bir daireyi onunla paylaşmış olan Epifanía Uveda de Robledo'nun ünlü Borges uzmanı Alejandro Vaccaro'ya on yıl boyunca anlattıklarından, belki de Borges'le ilgili en ilginç kitap doğdu.

Borges'in "Fanny" dediği Epifanía'nın tanıklıklarından oluşan *Senyor Borges*, ünlü yazarın günlük yaşamındaki düşle-rini, korkularını, annesiyle ilişkilerini, evliliklerini, Nobel Ödülü'nü alamayışı karşısındaki düş kırıklığını, sekseninde yaşadığı aşkı anlatıyor.

Senyor Borges, çağdaş edebiyatta çığır açmış bir yazarı, en-telektüel yaşamının çok uzağında, ama günlük yaşamının yanı başında duran bir kadının gözünden sunuyor okurlara.

ISBN 978-975-07-0971-5

9 789750 1709715
<http://www.canyayinlari.com>

CAN
YAŞAM